

DARBS AR KANCEROGĒNĀM VIELĀM

**PĒTĪJUMA
“DARBA APSTĀKĻI UN RISKI
LATVIJĀ 2019–2021”
TEMATISKAIS PIELIKUMS**

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

*Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001*

KANTAR
SIA “TNS Latvia”

 RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES
**DARBA DROŠĪBAS UN VIDES
VESELĪBAS INSTITŪTS**

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2019–2021

**Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001**

Pasūtītājs: Valsts darba inspekcija

Izpildītājs: Personu Rīgas Stradiņa universitāte un SIA “TNS Latvia” apvienība

**TEMATISKAIS PIELIKUMS
DARBS AR KANCEROGĒNĀM VIELĀM**

Saīsinājumu saraksts

DAS	Darba aizsardzības speciālists
MK	Ministru kabinets
RSU DDVVI	Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts
VDI	Valsts darba inspekcija

Kancerogēni

Pētījumā izmantoti 2022. gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptauju dati. Iepriekšējais pētījums šāds tematiskais pielikums nav veidots, tāpēc rezultātu novērtējums dinamikā nav pieejams.

Normatīvo aktu prasību ievērošana uzņēmumos

MK noteikumi Nr. 803 “Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās” (pieņemti 29.09.2008.) nosaka darba aizsardzības prasības, kas jāievēro, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās, lai aizsargātu nodarbinātos pret risku, kas rodas viņu drošībai un veselībai, ja nodarbinātie ir vai var būt pakļauti kancerogēnu vielu iedarbībai. Saskaņā ar šo noteikumu prasībām kancerogēnas vielas ir:

- 2.1. vielas vai maisījumi, kas atbilst 1. A vai 1. B kategorijas kancerogēnu klasifikācijas kritērijiem, kuri noteikti Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra Regulas (EK) Nr. 1272/2008 par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojšanu un ar ko groza un atceļ Direktīvas 67/548/EEK un 1999/45/EK un groza Regulu (EK) Nr. 1907/2006 (turpmāk – regula Nr. 1272/2008);
- 2.2. vielas vai maisījumi, kas izdalās kādā no šo noteikumu 2. pielikumā minētajiem procesiem;
- 2.3. mutagēnas ķīmiskas vielas vai maisījumi, kas atbilst 1. A vai 1. B kategorijas cilmes šūnu mutācijas izraisošu vielu klasifikācijas kritērijiem, kuri noteikti regulas Nr. 1272/2008 I pielikumā.

Kopš iepriekšējā pētījuma minētajos noteikumos grozījumi pieņemti divas reizes:

- Ministru kabineta (turpmāk – MK) noteikumi Nr. 109, kas pieņemti 18.02.2021., bet stājas spēkā 24.02.2021.;
- MK noteikumi Nr. 10, kas pieņemti 07.01.2020., bet stājas spēkā 17.01.2020.

Šie grozījumi galvenokārt ir bijuši saistīti ar vairāku direktīvu prasību pārņemšanu – minēto noteikumu grozījumi papildina gan kancerogēno vielu sarakstu (piemēram, ar beriliju un neorganiskie berilija savienojumiem, 4,4'-metilēnbis (2-hloranīnu), dīzeļdzinēju izplūdes gāzu emisijām, formaldehīdu, kadmiju un tā neorganiskajiem savienojumiem, minerālvielām, policikliskajiem aromātiskajiem oglekļa ogļūdeņražu maisījumiem, kas satur benzo(a)pirēnu, u.c.), gan jaunas aroda ekspozīcijas robežvērtības (jau iepriekš minētajām vielām, kā arī arsēnskābei un tās sāļiem, neorganiskajiem arsēna savienojumiem, 4,4'-metilēndianilīnam, epihlorhidrīnam, trihloretilēnam u.c.), gan nosakot jaunus darbus, kuros iespējama saskare ar kancerogēnām vielām (piemēram, darbs, kas saistīts ar tādu minerālvielu saskari ar ādu, kuras iepriekš lietotas iekšdedzes dzinēja kustīgo daļu eļļošanai un dzesēšanai (piemēram, motoreļļas nomaiņas darbi autoservisos, vecās motoreļļas utilizācija) un darbs, kas saistīts ar dīzeļdzinēja izplūdes gāzu emisiju iedarbību (piemēram, dīzeļlokomotīvu vadītāji, ģeneratoru, kas darbināmi ar dīzeļdegvielu, izmantošana, dīzeļdzinēju apkope, darbi autoservisos)).

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Lai noskaidrotu situāciju ar MK noteikumu Nr. 803 “Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās” ievērošanu Latvijā, šī pētījuma veikšanas laikā DAS, kuri iegūst vai ir ieguvuši augstāko profesionālo izglītību darba aizsardzībā, aptaujas ietvaros 10 punktu skalā, kur 10 nozīmē, ka “tiek ievērotas pilnībā”, bet 1, ka “pavisam netiek ievērotas”, tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā Latvijas uzņēmumos / iestādēs tiek ievērotas šo MK noteikumu prasības. 2022. gadā DAS šo noteikumu ievērošanu novērtēja vidēji ar 7,0 punktiem. Sarindojot visus 32 aptaujā piedāvātos MK noteikumu ievērošanas vērtējumus no lielākā uz mazāko, MK noteikumi Nr. 803 “Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās” ieņem 25. vietu. Šādi pētījuma rezultāti nozīmē, ka paši DAS uzskata, ka uzņēmumos nepietiekami tiek ievērotas minēto normatīvo aktu prasības un, iespējams, Valsts darba inspekcijai (turpmāk – VDI) būtu jāveic kādas inspicēšanas aktivitātes tajās uzņēmumu grupās, kurās iespējama kancerogēnu klātbūtne.

Kancerogēniem pakļauto nodarbināto īpatsvars

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums: **“Sakiet, lūdzu, cik daudzi no Jūsu uzņēmumā/iestādē nodarbinātajiem ir pakļauti sekojošiem darba vides riska faktoriem – ķīmiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, nikelā savienojumi, u.tml.)?”** (iespējamie atbilžu varianti – visi, vairāk par pusi, aptuveni puse, mazāk par pusi, neviens, grūti pateikt/nav atbildes).

2022. gada pētījumā pārliecinoši lielākā darba devēju daļa (96,7%) norādījusi, ka viņu uzņēmumos nodarbinātie nav pakļauti tādu ķīmisko vielu iedarbībai, kurām piemīt kancerogēnas īpašības. Ņemot vērā salīdzinoši nelielo respondentu skaitu, kuri norādījuši šī riska faktora iedarbību uz viņu uzņēmumu darbiniekiem, rezultātus analizēt sīkāk pa apakšgrupām (piemēram, sektoriem, uzņēmējdarbības formām, uzņēmuma lieluma rādītājiem) nav lietderīgi, tomēr jānorāda, ka visbiežāk kancerogēnu esamību norādījuši darba devēji šādās nozarēs: veselība un sociālā aprūpe – 16,3%, ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 10,0%, lauksaimniecība un mežsaimniecība – 7,9%, kā arī metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas – 4,8%.

Tāpat darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums: **“Sakiet, lūdzu, cik daudzi no Jūsu uzņēmumā/iestādē nodarbinātajiem ir pakļauti sekojošiem darba vides riska faktoriem – cietkoksnes putekļi (ozols, dižskabārdis u.c.)?”** (iespējamie atbilžu varianti – visi, vairāk par pusi, aptuveni puse, mazāk par pusi, neviens, grūti pateikt/nav atbildes).

Arī attiecībā uz šo darba vides riska faktoru lielākā daļa darba devēju norādīja, ka viņu uzņēmumos darbinieki nav tam pakļauti (91,8%). Attiecībā uz nozarēm, kurās darba devēji visbiežāk norādījuši uz cietkoksnes putekļu kancerogēnu esamību jāizceļ: koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana – 55,7%, būvniecība – 26,8%, lauksaimniecība un mežsaimniecība – 11,7%, elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 11,0%, kā arī ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 9,7%. Ja kokapstrāde un būvniecība šķiet pašsaprotamas atbildes, tad darba devēju atbildes pārējās nozarēs, iespējams, ir saistītas ar izpratnes trūkumu par to, kas ir cietkoksnes putekļi un kādā procesā tie veidojas (piemēram, pētnieki ar tehnoloģiskajiem procesiem nevar izskaidrot, kāpēc darba devēji tādās nozarēs kā elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana ir norādījuši, ka viņu darbinieki ir pakļauti cietkoksnes putekļu iedarbībai un pieļauj, ka darba devēji nav izpratuši jautājumu).

Vēl viens jautājums, kas darba devējiem tika uzdots aptaujas laikā, ir saistīts ar bioloģiskajām vielām: **“Sakiet, lūdzu, cik daudzi no Jūsu uzņēmumā/iestādē nodarbinātajiem ir pakļauti sekojošiem darba vides riska faktoriem – bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.)?”** (iespējamie atbilžu varianti – visi, vairāk par pusi, aptuveni puse, mazāk par pusi, neviens, grūti pateikt/nav atbildes).

Arī attiecībā uz šo darba vides riska faktoru pārliecinoši lielākā darba devēju daļa norādījusi, ka viņu uzņēmumos nodarbinātie nav tam pakļauti (94,6%). Nozares, kurās darba devēji visbiežāk norādījuši tādu bioloģisko vielu klātbūtni, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus, ir: veselība un sociālā aprūpe – 58,4%, ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 8,1%, kā arī lauksaimniecība un mežsaimniecība – 5,2%.

Nodarbināto aptauja

2022. gada nodarbināto aptaujas laikā tika uzdoti precizēti jautājumi, kas saistīti ar dažādu kancerogēnu iedarbību. Nodarbinātajiem tika jautāts, cik lielā mērā viņi ir pakļauti tādām darba vides riska faktoram kā:

- ķīmiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, u.tml.);
- cietkoksnes putekļi (ozols, dižskabārdis u.c.);

- bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.) (skatīt 1. tabulu).

1. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri ir pakļauti dažādu kancerogēnu iedarbībai, %

	Ķīmiskās vielas	Cietkoksnes putekļi	Bioloģiskās vielas
Visu laiku	0,2	0,9	0,6
Gandrīz visu laiku	0,7	1,1	0,4
Apmēram 75% no visa laika	0,5	0,5	0,4
Apmēram 50% no visa laika	1,3	0,9	0,6
Apmēram 25% no visa laika	3,0	2,3	2,0
Gandrīz nekad	4,3	3,7	3,4
Kaut kādā mērā	10,0	9,4	7,4
Nekad	88,1	90,1	90,6
Grūti pateikt/ NA	1,9	0,5	2,0

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503

Avots: nodarbināto aptauja

Ar ķīmiskajām vielām, kas izraisa ļaundabīgos audzējus, aptuveni divas reizes biežāk saskaras vīrieši:

- vīrieši – 14,1%;
- sievietes – 7,0%.

Lai gan rezultāti liecina, ka pastāv nelielas atšķirības dažādu vecuma grupu respondentu vidū, tomēr kāda konkrēta tendence nav novērojama: 18–24 gadi – 8,0%, 25–34 gadi – 13,2%, 35–44 gadi – 7,9%, 45–54 gadi – 11,4%, 55–74 gadi – 8,4%.

Dalījumā pēc respondentu izglītības līmeņa redzama tendence – vairāk kancerogēno ķīmisko vielu iedarbībai ir pakļauti respondenti ar vidējo izglītību:

- pamatzglītība – 6,9%;
- vidējā izglītība – 11,5%;
- augstākā izglītība – 8,3%.

Trīs nozares, kurās 2022. gadā nodarbinātie visbiežāk norāda, ka viņi ir pakļauti kancerogēnām ķīmiskajām vielām, ir:

- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas – 23,1%;
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 17,5%;
- apstrādes rūpniecība – 17,4%.

Cietkoksnes putekļiem aptuveni sešas reizes biežāk ir pakļauti vīrieši:

- vīrieši – 19,0%;
- sievietes – 2,8%.

Nedaudz biežāk cietkoksnes putekļiem ir pakļauti jaunākā vecuma grupas respondenti: 18–24 gadi – 12,6%, 25–34 gadi – 12,2%, 35–44 gadi – 7,7%, 45–54 gadi – 8,8%, 55–74 gadi – 8,3%.

Dalījumā pēc respondentu izglītības līmeņa redzams, ka līdzīgi kā ar kancerogēno ķīmisko vielu iedarbību, arī cietkoksnes putekļiem biežāk ir pakļauti respondenti ar vidējo izglītību:

- pamatizglītība – 10,9%;
- vidējā izglītība – 12,1%;
- augstākā izglītība – 5,4%.

Nozares, kurās vairāk par 15% nodarbināto norāda, ka viņi ir pakļauti cietkoksnes putekļu kā darba vides riska faktora iedarbībai, ir:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana – 54,5%;
- būvniecība – 26,8%;
- apstrādes rūpniecība – 19,9%;
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde – 19,3%;
- lauksaimniecība un mežsaimniecība – 15,1%.

Ar bioloģiskajām vielām, kas izraisa laundabīgos audzējus, vienādi bieži saskaras abu dzimumu nodarbinātie:

- vīrieši – 7,9%;
- sievietes – 7,1%.

Lai gan pētījuma rezultāti liecina, ka pastāv nelielas atšķirības dažādu vecuma grupu respondentu vidū, tomēr arī šajā gadījumā kāda konkrēta tendence nav novērojama: 18–24 gadi – 10,3%, 25–34 gadi – 7,5%, 35–44 gadi – 4,5%, 45–54 gadi – 9,1%, 55–74 gadi – 7,5%.

Dalījumā pēc respondentu izglītības līmeņa novērojama tendence – vairāk kancerogēno bioloģisko vielu iedarbībai ir pakļauti respondenti ar augstāko izglītību:

- pamatizglītība – 3,6%;
- vidējā izglītība – 6,7%;
- augstākā izglītība – 9,1%.

Trīs nozares, kurās 2022. gadā nodarbinātie visbiežāk norāda, ka viņi ir pakļauti kancerogēnu bioloģisko vielu iedarbībai, ir:

- veselība un sociālā aprūpe – 40,8%;
- lauksaimniecība un mežsaimniecība – 10,2%;
- ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 9,1%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2022. gada DAS aptaujā speciālistiem tika lūgts izvēlēties 10 svarīgākos darba vides faktorus uzņēmumā/os, kuros viņi strādā (t.sk. uzņēmumos, kuros sniedz kompetentā speciālista vai kompetentās institūcijas pakalpojumus). Pēc 2022. gada aptaujas rezultātiem kancerogēnas vielas darba vidē kā darba vides riska faktors ieņem 23.vietu (no 28 faktoriem kopumā), un šo faktoru atzīmējuši 8% aptaujāto DAS.

Sekas, kas rodas, kancerogēnajām vielām iedarbojoties uz nodarbinātā organismu

Nodarbināto aptaujas dati

Analizējot veiktās nodarbināto aptaujas datus, iespējams noskaidrot, cik bieži nodarbinātie ir izjutuši veselības traucējumus, kuru cēlonis ir darba vides kaitīgie riska faktori. Vidēji Latvijā šādus traucējumus minējuši 18,2% respondentu.

28,5% nodarbināto, kuri darba vidē ir pakļauti tādu ķīmisko vielu iedarbībai, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus, minējuši arī veselības traucējumus – tas ir aptuveni par 10 procentpunktiem biežāk nekā vidēji Latvijā. Ekspozētie vīrieši (27,0%) nedaudz retāk par sievietēm (30,7%) minējuši, ka viņiem ir darba vides izraisīti veselības traucējumi. Atkarībā no nodarbināto vecuma vērojams, ka visjaunākie respondenti, kuriem ir kontakts ar šīm vielām, retāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus, tomēr pārējās grupās kāda konkrēta tendence nav novērota: 18–24 gadi – 8,7 %, 25–34 gadi – 28,0%, 35–44 gadi – 34,0%, 45–54 gadi – 27,6%, 55–74 gadi – 31,1%.

28,3% nodarbināto, kuri darba vidē ir pakļauti cietkoksnes putekļu iedarbībai, minējuši kādus veselības traucējumus – tas ir aptuveni par 10 procentpunktiem biežāk nekā vidēji Latvijā un aptuveni tikpat bieži kā tie respondenti, kas ir pakļauti tādu ķīmisko vielu iedarbībai, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus. Cietkoksnes putekļu iedarbībai pakļautie vīrieši (26,6%) retāk nekā sievietes (36,1%) norādījuši uz darba vides izraisītiem veselības traucējumiem. Atkarībā no nodarbināto vecuma redzams, ka vecākie respondenti, kuri ir pakļauti cietkoksnes putekļiem, biežāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus: 18–24 gadi – 10,7%, 25–34 gadi – 21,2%, 35–44 gadi – 30,5%, 45–54 gadi – 28,6%, 55–74 gadi – 40,8%.

21,8% nodarbināto, kuri darba vidē ir pakļauti tādu bioloģisko vielu iedarbībai, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus, minējuši kādus veselības traucējumus, kas ir nedaudz lielāks rādītājs kā vidēji Latvijā. Vīrieši (15,3%) daudz retāk nekā sievietes (26,8%) norādījuši uz darba vides izraisītiem veselības traucējumiem. Atkarībā no nodarbināto vecuma vērojams, ka jaunākie un vecākie respondenti, kuriem ir kontakts ar šīm vielām, retāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus, salīdzinājumā ar pārējo vecuma grupu respondentiem: 18–24 gadi – 5,5%, 25–34 gadi – 19,9%, 35–44 gadi – 24,8%, 45–54 gadi – 17,8%, 55–74 gadi – 15,3%.

Secinājumi

1. Salīdzinoši analizējot darba devēju viedokli par visiem šajā pielikumā apskatītajiem darba vides riska faktoriem, kas var izraisīt ļaundabīgos audzējus, cietkoksnes putekļi ir norādīti kā biežākais no kancerogēnajiem darba vides riska faktoriem, bet ķīmiskās vielas, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus – retākais.
2. Savukārt, salīdzinoši analizējot nodarbināto viedokli par šo pašu jautājumu, jāsecina, ka nodarbināto viedoklis atšķiras. Nodarbinātie visbiežāk minējuši ķīmiskās vielas, tad cietkoksnes putekļus un tad bioloģiskās vielas. Katram no analizētajiem kancerogēnajiem faktoriem (ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus, kā arī cietkoksnes putekļi) ir pakļauti 10 % no respondentiem vai nedaudz mazāk, tomēr statistiski būtiska atšķirība starp faktoriem nav novērojama.
3. Lai gan nodarbināto un darba devēju aptaujās respondentu skaits attiecībā uz kancerogēniem bija neliels, lai analizētu nozaru griezumus, tomēr jāizceļ nozares, kas atsevišķos jautājumos tika minētas biežāk vai minētas vairākas reizes, tāpēc šīm nozarēm būtu veicami kādi specifiski informatīvi pasākumi: veselība un sociālā aprūpe, kokapstrāde, būvniecība un lauksaimniecība.
4. Kancerogēnām ķīmiskajām vielām un cietkoksnes putekļiem biežāk ir pakļauti vīrieši, savukārt, atšķirība faktiski nav novērota attiecībā uz bioloģiskajām kancerogēnajām vielām, kas saistāms ar salīdzinoši augsto sieviešu nodarbinātību veselības un sociālajā aprūpē¹.
5. Cietkoksnes putekļus un ķīmiskās vielas, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus, kā darba vides riska faktorus biežāk norādījuši nodarbinātie ar vidējo izglītību, savukārt, bioloģiskās vielas – respondenti ar augstāko izglītību. Domājams, ka arī šajā gadījumā skaidrojums meklējams veselības un sociālās aprūpes iestādēs, kur ārsti (respondenti ar augstāko izglītību) bieži ir pakļauti dažādu bioloģisko vielu, t.sk., kancerogēnu vielu iedarbībai.
6. Analizējot darba vides izraisītos veselības traucējumus, respondenti, kas minējuši kancerogēno ķīmisko vielu iedarbību un cietkoksnes putekļu iedarbību, daudz biežāk nekā respondenti vidēji Latvijā ir norādījuši uz veselības traucējumiem. Atšķirīga situācija novērojama ar tiem nodarbinātajiem, kuri minējuši kancerogēno bioloģisko faktoru iedarbību – šajā gadījumā novērojama tikai neliela atšķirība salīdzinājumā ar respondentiem vidēji Latvijā. Domājams, ka tas saistāms nevis ar tiešu kancerogēno faktoru iedarbību, bet gan ar to, ka nodarbinātie ar vidējo izglītības līmeni biežāk strādā darbu, kur ir daudz dažādu kaitīgo riska faktoru, tāpēc arī iedarbība uz veselību ir atšķirīga.
7. Analizējot veselības traucējumu atzišanu abu dzimumu respondentu vidū, novērojams, ka vīrieši retāk nekā sievietes minējuši darba vides izraisītos veselības traucējumus, tomēr domājams, ka tas saistāms ar citu faktoru, ne kancerogēnu iedarbību (piemēram, smagumu pārvietošanu veselības aprūpē, kurā ir lielāks nodarbināto sieviešu īpatsvars):
 - ķīmisko vielu iedarbībai pakļautie vīrieši (27,0%) nedaudz retāk par sievietēm (30,7%) – atšķirība 3,7 procentpunkti;
 - cietkoksnes putekļu iedarbībai pakļautie vīrieši (26,6%) retāk nekā sievietes (36,1%) – atšķirība 9,5 procentpunkti;
 - bioloģiskie iedarbībai pakļautie vīrieši (15,3%) vēl retāk nekā sievietes (26,8%) atšķirība 11,5 procentpunkti.

¹ Saskaņā ar Centrālās Statistikas pārvaldes datiem 2021. gadā veselības un sociālās aprūpes nozarē bija nodarbinātas 49,4 tūkstoši sievietes, kas ir 84,6% no visiem nozarē nodarbinātajiem (https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_NB_NBLA/NBL040/table/tableViewLayout1/), skatīts 07.12.2022.

8. Analizējot veselības traucējumu atzišanu abu dzimumu respondentu vidū, novērojamas atšķirīgas tendences, līdz ar to nav iespējams izdarīt viennozīmīgus secinājumus par nodarbināto vecuma saistību ar veselības traucējumiem kancerogēno vielu iedarbības kontekstā:
- visjaunākie respondenti, kuriem ir kontakts ar ķīmiskajām vielām, kas izraisa ļaundabīgos audzējus, retāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus, tomēr pārējās grupās kāda konkrēta tendence nav novērota: 18–24 gadi – 8,7 %, 25–34 gadi – 28,0%, 35–44 gadi – 34,0%, 45–54 gadi – 27,6%, 55–74 gadi – 31,1%;
 - vecākie respondenti, kuri ir pakļauti cietkoksnes putekļiem, biežāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus: 18–24 gadi – 10,7%, 25–34 gadi – 21,2%, 35–44 gadi – 30,5%, 45–54 gadi – 28,6%, 55–74 gadi – 40,8%;
 - jaunākie un vecākie respondenti, kuriem ir kontakts ar bioloģiskām vielām, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus, retāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus, salīdzinājumā ar pārējo vecuma grupu respondentiem: 18–24 gadi – 5,5%, 25–34 gadi – 19,9%, 35–44 gadi – 24,8%, 45–54 gadi – 17,8%, 55–74 gadi – 15,3%.
9. DAS MK noteikumu Nr. 803 “Darba aizsardzības prasības, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās” ievērošanu novērtēja ar vidēji 7,0 punktiem un ierindoja 25. vietā (no 32 piedāvātajiem MK noteikumiem). Kancerogēnas vielas darba vidē kā darba vides riska faktors pēc DAS domām ieņem 23. vietu (no 28 faktoriem kopumā). Šādi pētījuma rezultāti nozīmē, ka paši DAS uzskata, ka uzņēmumos nepietiekami tiek ievērotas minēto normatīvo aktu prasības un, iespējams, VDI būtu jāveic kādas inspicēšanas aktivitātes tajās uzņēmumu grupās, kurās iespējama kancerogēnu klātbūtne.

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikums no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018”

Jāturpina informatīvie un izglītošanas pasākumi par ķīmisko vielu (īpaši, kancerogēno vielu) ietekmi uz nodarbināto veselību, lai veicinātu uzņēmumu vadības izpratni un ilgtermiņā uzlabotu darba vides stāvokli, piemēram, skaidrojot labās prakses piemērus no uzņēmumiem, kur kancerogēnas vielas ražošanas procesos veiksmīgi aizstātas ar citām ķīmiskajām vielām, kas nav kancerogēnas, kā arī par ražošanas procesa uzlabošanas iespējām. VDI un RSU DDVVI rīkotajos semināros par ķīmiskajiem darba vides riskiem DAS jāsniedz informācija, lai viņi spētu pienācīgi novērtēt un izskaidrot darba devējiem un nodarbinātajiem ķīmisko (īpaši kancerogēno) vielu bīstamību.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums ir aktuāls šī pētījuma izstrādes laikā. Lai gan Latvijā organizēti vairāki semināri, kuros apskatīti arī jautājumi par kancerogēniem darba vidē, tēma vēl joprojām ir aktuāla un informatīvo pasākumus nepieciešams organizēt arī turpmāk. Kā šādu piemēru var minēt 2018. gadā VDI organizēto semināru “Kancerogēni darba vidē – labās prakses piemēri”, kā arī ikgadējās RSU DDVVI organizētās meistarklases par ķīmisko riska faktoru noteikšanu un novērtēšanu dažādās nozarēs, piemēram, metālapstrādē un pārtikas ražošanā.

Ieteikums no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021”

1. Organizēt seminārus par kancerogēnām ķīmiskajām vielām, bioloģiskajiem aģentiem un fizikālajiem faktoriem, kas spēj izraisīt ļaundabīgos audzējus konkrētās nozarēs (piemēram, kokapstrādē, būvniecībā, veselības un sociālajā aprūpē, lauksaimniecībā). Ieteicams šajos semināros īstenot praktiskus uzdevumus par kancerogēno vielu aizvietošanu ar tādām vielām, kas nav kancerogēnas.
2. VDI ieteicams veikt tematiskās pārbaudes attiecībā uz to normatīvo aktu ievērošanu, kas nosaka prasības nodarbināto aizsardzībai pret kancerogēnu iedarbību darba vidē (piemēram, paredzot tematisko pārbaudi tajās uzņēmumu grupās, kurās iespējama kancerogēnu klātbūtne).